

БЮДЖЕТНА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ ТА ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

©2024 ТИС М. С.

УДК 336.14:336.76
JEL: R51; R58

Тис М. С. Бюджетна складова фінансової безпеки регіону та її оцінювання в умовах війни

Мета статті полягає в розкритті теоретичних і прикладних підходів до оцінювання бюджетної складової фінансової безпеки регіону. Запропоновано розглядати фінансову безпеку регіону як стан, який відображає фінансову спроможність території забезпечувати потенціал розвитку шляхом збалансованості фінансових ресурсів з урахуванням екзистенційних ризиків, загроз і небезпек. Розвинуто підхід до оцінювання бюджетної безпеки регіону на прикладі Львівської області. Відзначено, що дохідна частина формувалася за рахунок податкових, неподаткових доходів, доходів від операцій з капіталом та офіційних трансфертів, які склалися з дотацій та субвенцій. У структурі податкових надходжень найбільшу частку займали податки на доходи, на прибуток, рентна плата та плата за використання води, надр, інших природних ресурсів. Неподаткові надходження формувалися за рахунок власних надходжень бюджетних установ і доходів від власності, адміністрування зборів і платежів, доходів від некомерційної господарської діяльності. Трансферти у вигляді дотацій і субвенцій надходили від органів державного управління у місцевий бюджет, серед яких переважали субвенції за цільовими напрямками використання, що спрямовувалися на підтримку потреб функціонування держави в умовах воєнного стану, закладів та заходів з охорони здоров'я, освітніх потреб, ремонту доріг тощо. Доведено, що самостійність бюджетів можлива лише за наявності достатніх власних дохідних джерел. З позицій дотримання фінансової безпеки регіону та з урахуванням міжнародного досвіду рекомендовано підхід, згідно з яким частка власних доходів у бюджетах органів самоврядування повинна становити не менше 40%. Обґрунтовано, що за 2018–2022 рр. більшість видатків обласного бюджету Львівської області спрямовувалися саме на соціально-культурну сферу (освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення). Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку комплексної методики оцінювання фінансової безпеки регіону в розрізі визначених складових і розрахунку інтегрального індикатора її рівня.

Ключові слова: фінансова безпека регіону, доходи, видатки обласного бюджету, рівень безпеки, загрози, небезпеки.

Табл.: 2. **Бібл.:** 10.

Тис Микола Сергійович – здобувач ступеня доктора філософії, відділ регіональної фінансової політики, Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України (вул. Козельницька, 4, Львів, 79026, Україна)

E-mail: kolyatys@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7775-8154>

UDC 336.14:336.76
JEL: R51; R58

Tys M. S. The Budget Component of the Financial Security of the Region and Its Assessment in the Wartime Conditions

The aim of the article is to disclose theoretical and applied approaches to assessing the budgetary component of the financial security of the region. It is proposed to consider the financial security of the region as a state that reflects the financial capacity of the territory to ensure the potential for development by balancing financial resources, taking into account existential risks, threats and dangers. An approach to assessing the budgetary security of the region has been developed on the example of the Lviv region. It is noted that the revenue part was formed at the expense of tax, non-tax revenues, income from capital transactions and official transfers, which consisted of subsidies and subventions. In the structure of tax revenues, the largest share was occupied by taxes on income, profit, rent and payment for the use of water, subsoil, and other natural resources. Non-tax revenues were formed at the expense of own revenues of budgetary institutions and income from property, administration of fees and payments, income from non-commercial economic activities. Transfers in the form of subsidies and subventions came from public administration bodies to the local budget, among which subventions prevailed in targeted areas of use, aimed at supporting the needs of the State functioning under martial law, health care institutions and measures, educational needs, road repairs, etc. It is proved that the independence of budgets is possible only if there are sufficient own revenue sources. From the standpoint of observing the financial security of the region and taking into account international experience, an approach is recommended, according to which the share of own revenues in the budgets of self-government bodies should be at least 40%. It is substantiated that for 2018–2022 most of the expenditures of the regional budget of the Lviv region were directed to the socio-cultural sphere (education, health care, social protection and social security). Further research will be aimed at developing a comprehensive methodology for assessing the financial security of a region in the context of certain components and calculating an integral indicator of its level.

Keywords: financial security of the region, revenues, expenditures of the regional budget, level of security, threats, dangers.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 10.

Tys Mykola S. – Graduate of the degree of Doctor of Philosophy, Department of Regional Financial Policy, Institute of Regional Research named after M. I. Dolishnyi of the NAS of Ukraine (4 Kozelnytska Str., Lviv, 79026, Ukraine)

E-mail: kolyatys@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7775-8154>

Фінансова безпека, яка формується на макро-, мезо- та макрорівнях, є запорукою розвитку можливостей підвищення обороноздатності країни та повоєнної відбудови економіки завдяки сталості у формуванні бюджетів, стабільності банківської, валютної, грошово-кредитної систем. В умовах війни кожен із регіонів України характеризується специфічними ризиками та загрозами, відповідним рівнем фінансової безпеки. Дослідження фінансової безпеки регіонів є важливим в умовах децентралізації державного управління, здатності органів місцевого самоврядування забезпечувати фінансову спроможність та інклюзивний розвиток з позицій формування доходів, видатків, їх балансування та пошуку альтернативних джерел фінансування з урахуванням особливостей ресурсного, природного, економічного, демографічного, соціокультурного, географічного потенціалу територій.

Дослідженню теоретичних основ децентралізації, фінансової спроможності та безпеки регіонів присвятили свої праці відомі вітчизняні та закордонні вчені, зокрема: Г. Возняк [1; 9], К. Raczkowski [2], О. Бондаревська [3], Г. Рибак, Ю. Федотова [4], О. Ляхович, Л. Піддубна [5], О. Чепурний, А. Дерюба [6], Н. Ситник, Х. Петришин [7], О. Кириленко [8], А. Стасишин, В. Коваль [9] та інші. Проте невирішеними залишаються питання, пов'язані із уточненням теоретичних засад, методичних і прикладних підходів до формування фінансової безпеки на мезорівні в умовах наявних ризиків, загроз і небезпек.

Метою статті є розкриття теоретичних і прикладних підходів до оцінювання бюджетної складової фінансової безпеки регіону.

В умовах децентралізації державного управління та екзистенційних викликів війни формування фінансової безпеки на рівні регіонів набуває особливої значущості. На думку Г. Возняк, в умовах війни та за рівнем фінансової безпеки слід виокремити такі типи регіонів та громад: а) громади в тилу з низькими ризиками для порушення економічної стійкості, але значною кількістю внутрішньо переміщених осіб; б) громади з підвищеними потенційними ризиками для порушення економічної стійкості; в) громади в зоні бойових дій та на прифронтових територіях; г) громади в окупації [1].

У сучасних наукових і прикладних дослідженнях відсутні однозначні підходи до трактування сутності, складових і визначення рівня фінансової

безпеки регіонів та територіальних громад. Фінансова безпека загалом означає відсутність загроз у сфері державних фінансів, корпоративних фінансів, страхування, банківської діяльності чи особистих фінансів домогосподарств [2, с. 300].

О. М. Бондаревська наводить ієрархічний підхід до формування безпеки та виокремлює наднаціональний, національний, регіональний і рівень суб'єктів господарювання та зазначає, що регіональний рівень – це здатність регіональної влади забезпечити конкурентоспроможність, стабільність, стійкість економіки території, органічно інтегрованої в економіку країни [3].

Г. Рибак, Ю. Федотова у своїх дослідженнях трактують фінансову безпеку як важливу складову економічної, яка відображає стійку фінансову та регіональну бюджетну системи, можливість утримувати відповідний розвиток регіону та його соціально-економічну стабільність [4]. Такий підхід науковців акцентує на фінансовій безпеці регіону з позицій формування сталості його бюджетів.

Згідно з дослідженнями О. Ляхович і Л. Піддубної фінансова безпека регіону – це стабільне та повноцінне функціонування всіх сфер економічної діяльності та проведення ряду заходів для уникнення або недопущення факторів ризику, які можуть нести загрозу фінансовому сектору регіону [5, с. 82]. Проте вчені не представили власного бачення фінансового сектора регіону та систематизації ризиків, які впливають на рівень його фінансової безпеки.

О. Чепурний, А. Дерюба зазначають, що особливістю забезпечення фінансової безпеки на регіональному рівні є відносно незалежні фінансові підсистеми: фінансові ресурси державного бюджету (трансферти), фінансові ресурси обласного рівня та фінанси окремих юридичних і фізичних осіб, які створюють потенціал території [6, с. 29]. Проте авторами не розкрито рівні фінансової безпеки території на основі взаємозв'язку даних підсистем.

Заслуговує на увагу запропонований Н. С. Ситник і Х. Р. Петришин системний підхід до формування фінансової безпеки регіонів. Авторки вважають, що фінансова безпека регіону є системою, що складається з підсистем, кожна з яких має певну структуру та значення [7, с. 79]. До складу такої системи вченими включено: податкову, грошово-кредитну, бюджетну, інноваційну, інвестиційну, фінансову безпеку населення та суб'єктів господарювання, фінансову безпеку сфери страхування з акцентуванням як на стимулювальному, так і на дестимулювальному їх впливі на рівень безпеки.

На нашу думку, *фінансова безпека регіону* – це стан, який відображає фінансову спроможність те-

Виконано в межах науково-дослідної теми НДР «Фінансова \політика забезпечення економічного зростання територіальних громад в умовах нестабільності» (державний реєстраційний номер 0122U200317).

риторії забезпечувати потенціал розвитку шляхом збалансованості фінансових ресурсів з урахуванням екзистенційних ризиків, загроз і небезпек.

О. Кириленко вважає, що основними елементами фінансової безпеки територіальних громад, які зумовлені конституційним розмежуванням повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, структурою фінансової системи країни та побудовою місцевих фінансів, а також складом місцевих фінансових інститутів і відображають регіональну специфіку господарювання, є бюджетна безпека (щодо місцевих бюджетів), боргова безпека (щодо місцевого боргу), фінансова безпека комунального сектора територіальних громад [8].

Оцінювання бюджетної безпеки територіальних громад може здійснюватися за допомогою системи показників, які характеризують:

- 1) структуру доходів відповідного місцевого бюджету (за бюджетною класифікацією), співвідношення власних і закріплених доходів, частку надходжень від місцевих податків і зборів у податкових надходженнях;
- 2) структуру видатків місцевого бюджету в контексті фінансового забезпечення власних і делегованих повноважень, співвідношення поточних і капітальних видатків, формування резерву коштів для фінансування непередбачених потреб;
- 3) збалансованість місцевого бюджету, зокрема питому вагу трансфертів з державного бюджету в сукупних доходах місцевого бюджету [8].

Підтримуючи підхід ученої, вважаємо доцільним представити бюджетну складову безпеки регіону на прикладі Львівської області з виокремленням реальних і потенційних ризиків, загроз і небезпек. З науково-практичної точки зору регіон цікавий тим, що з 24 лютого 2022 р. він є тиловим регіоном, а отже, забезпечення фінансової самодостатності громад в умовах нових викликів (як-от переміщення великої кількості населення, релокація підприємств, формування та діяльність гуманітарних штабів тощо) є неабияким випробуванням [9].

Обласний бюджет формується за рахунок дохідної частини, яка включає податкові, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти, динаміку та структуру яких наведено в *табл. 1*.

Дані табл. 1 свідчать про скорочення дохідної частини бюджету Львівської області – з 16021036,5 тис. грн у 2018 р. до 7283116,2 тис. грн у 2022 р., тобто у 2,2 разу, або на 8737920,3 тис. грн. Структура доходів обласного бюджету за останні 5 років була

неоднорідною. Зокрема, у 2018 р. податкові надходження становили 14,44%, або 2313976,6 тис. грн, неподаткові – 2,26%, або 362757 тис. грн, доходи від операцій з капіталом склали 0,15%, або 24449,1 тис. грн, офіційні трансферти – 83,14%, або 13319854,3 тис. грн. У 2022 р. структура доходів змінилася на користь податкових надходжень, які склали у структурі 67,07%, або 4884570,9 тис. грн, неподаткові – 5,71%, або 415783,4 тис. грн. Офіційні трансферти в абсолютній сумі скоротилися на 12027092 тис. грн, що у структурі доходів становило 27,22%.

Пандемія COVID-19, війна з росією призвели до значного скорочення доходів бюджету Львівської області та зміну його структури на користь нарощення податкових надходжень та значного зменшення офіційних трансфертів. Це відбулося через зміну повноважень органів місцевого самоврядування та зменшення обсягів дотацій і субвенцій для місцевих бюджетів.

Податок на доходи та прибуток був основним джерелом формування податкових надходжень у дохідній частині бюджету Львівської області та збільшився на 2751799 тис. грн, або на 12,57 п. п. – зі 1924571,5 тис. грн, або 83,17%, до 4676370,4 тис. грн, або 95,74%. Даний податок включав податок і збір на доходи фізичних осіб (понад 86%) та податок на прибуток підприємств (у середньому 14%).

Податок на власність скоротився з 93,3 тис. грн у 2018 р. до 13,6 тис. грн у 2022 р. Рентна плата за використання води, державних надр та інших природних ресурсів у структурі бюджету знизилася з 4,64% до 3,49%, а в абсолютній сумі зросла з 107268 тис. грн до 170421,6 тис. грн. Найбільшу частку за даним податком становила плата за використання надр загальнодержавного значення. Інші податки та збори знизилися з 282043,8 тис. грн, або 12,19% у 2018 р. до 37765,3 тис. грн, або 0,77%, у 2022 р. До складу таких податків і зборів належать екологічний податок, збір за забруднення навколишнього зовнішнього середовища.

Неподаткові надходження також формують дохідну частину бюджету регіону та включають доходи від власності, адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційної діяльності, власні надходження бюджетних установ тощо. У структурі неподаткових надходжень найбільшу частку займали власні надходження бюджетних установ, які зросли в 1,13 разу, або на 35186,9 тис. грн і досягли 293403,7 тис. грн, або 70,57% у 2022 р. Значний обсяг доходів в обласний бюджет було сформовано за рахунок адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційної господарської діяльності, які збільшилися в 1,19 разу, або на 14859,4 тис. грн – з 76728,3 тис. грн, або 21,15% у 2018 р. до 91587,7

Таблиця 1

Склад і структура дохідної частини обласного бюджету Львівської області за 2018–2022 рр.

Показник	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022/2018 рр.	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Податкові надходження	2313976,6	14,44	2444958,3	19,35	2568064,9	36,46	3251702,2	44,8	4884570,9	67,06	2570594,3	52,62
Неподаткові надходження	362757,0	2,26	254990,7	2,02	247522,1	3,51	292102,7	4,07	415783,4	5,71	53026,4	3,45
Доходи від операцій з капіталом	24449,1	0,15	13945,7	0,11	108103,8	1,53	66228,0	0,91	-	-	-24449,1	-0,15
Офіційні трансферти	13319854,3	83,14	9918347,8	78,52	4120013,9	58,49	3648707,2	50,27	1292761,9	27,22	-12027092	-55,92
Усього доходів	16021036,5	100,0	12632242,4	100,0	7043704,8	100,0	7258740,2	100,0	7283116,2	100,0	-8737920,3	0

Джерело: складено на підставі [10].

тис. грн, або 22,03% у 2022 р. Доходи від власності та підприємницької діяльності скоротилися в дохідній частині бюджету Львівської області на 5705,2 тис. грн – з 24318,0 тис. грн, або 6,7% у 2018 р. до 18612,8 тис. грн, або 4,48% у 2022 р. Інші неподаткові надходження зросли в 3,5 разу – з 3493,4 тис. грн, або 0,96%, до 12179,2 тис. грн, або 2,93% сукупних неподаткових надходжень.

У бюджеті Львівської області трансферти формувалися від органів державного управління та від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ. У 2018–2021 рр. офіційні трансферти повністю направлялися від органів державного управління – 100,0%. У 2022 р. від органів державного управління надійшло 1959778,0 тис. грн, або 98,8% коштів, від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій та донорських установ – 22983,9 тис. грн, або 1,16%.

Варто зазначити, що трансферти від органів державного управління формуються за рахунок дотацій з державного бюджету місцевим бюджетам, субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам, субвенцій з місцевого бюджету іншим місцевим бюджетам. Найбільша питома вага трансфертів від органів державного управління надходила з державного бюджету місцевим бюджетам у вигляді субвенцій, які становили у 2018 р. 11999715,2 тис. грн, або 90,09% сукупних трансфертів. У 2022 р. такі субвенції суттєво скоротилися та становили 56,64%, або 1110114,8 тис. грн. Варто зазначити, що субвенції мають чітке цільове призначення. За 2018–2022 рр. відбулося зменшення у 10,8 разу, або на 10889600,4 тис. грн обсягів субвенцій з державного у бюджет Львівської області. Такі субвенції спрямовуються на підтримку закладів освіти, охорони здоров'я, фінансове забезпечення будівництва, реконструкцію доріг місцевого значення тощо. Проте у 2022 р. субвенції мали на меті забезпечення нагальних потреб функціонування держави в умовах воєнного стану.

Щоб установити рівень виконання, наведемо склад і структуру видатків обласного бюджету Львівської області за 2018–2022 рр. (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать про зміну в структурі видатків обласного бюджету Львівської області за 2018–2022 рр. Загалом видатки зменшилися у 2,8 разу, або на 10453520,2 тис. грн, – з 16237214,5 тис. грн до 5783694,3 тис. грн. У 2018 р. 62,73% видатків, або 10185173,5 тис. грн, займало виконання загальнодержавних функцій; 14,15%, або 2297793,7 тис. грн – охорона здоров'я; 9,67%, або 1570645,9 тис. грн – економічна діяльність; 8,32%, або 1350185,2 тис. грн – освіта; 1,20%, або 194526,0 тис. грн –

Склад і структура видатків обласного бюджету Львівської області за 2018–2022 рр.

Показник	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022/2018 рр.	
	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %	Сума, тис. грн	Питома вага, %
Загальнодержавні функції	10185173,5	62,73	6578052,7	51,78	1583934,9	22,3	1936016,7	26,76	750121,3	12,97	-9435052,2	-49,76
Громадський порядок, безпека та судова влада	6917,4	0,04	7592,2	0,06	23062,0	0,32	10783,5	0,15	13987,6	0,24	7070,2	0,2
Економічна діяльність	1570645,9	9,67	1447768,8	11,4	1908347,0	26,87	1640833,0	22,68	701116,1	12,12	-869529,8	2,45
Охорона навколишнього природного середовища	17836,9	0,11	12583,5	0,10	6152,3	0,09	10155,8	0,14	2115,3	0,04	-15721,6	-0,07
Житлово-комунальне господарство	194526,0	1,20	132645,6	1,04	749,2	0,01	0,0	0,0	0,0	0,0	-194526	-1,2
Охорона здоров'я	2297793,7	14,15	2359409,5	18,57	1308743,9	18,42	787239,1	10,88	852850,9	14,75	-1444942,8	0,6
Духовний і фізичний розвиток	302660,9	1,86	364112,2	2,87	371664,9	5,23	498659,9	6,89	521757,1	9,02	219096,2	7,16
Освіта	1350185,2	8,32	1387553,2	10,92	1586805,2	22,34	1964794,7	27,16	2417066,8	41,79	1066881,6	33,47
Соціальний захист і соціальне забезпечення	311474,9	1,92	413504,6	3,26	312823,8	4,4	385556,8	5,33	524679,2	9,07	213204,3	7,15
Усього видатків	16237214,5	100,0	12703222,4	100,0	7102013,2	100,0	7234039,4	100,0	5783694,3	100,0	-10453520,2	0

Джерело: складено на підставі [10].

житлово-комунальне господарство; 1,92%, або 311474,9 тис. грн – соціальний захист і соціальне забезпечення; 0,11%, або 17836,9 тис. грн – охорона навколишнього середовища. У період війни видатки мали тенденцію до скорочення як за окремими статтями так і в абсолютному вимірі. Разом із цим, відбулося нарощення витрат на освіту в розмірі 1066881,6 тис. грн, що склало 41,79%, або 2417066,8 тис. грн, і на соціальний захист і соціальне забезпечення – на 213204,3 тис. грн – до 9,07%, що склало 524679,2 тис. грн.

За 2018–2022 рр. видатки на виконання повноважень органами державного управління зросли на 15533 тис. грн – з 45473,6 тис. грн, або 0,45% їх сукупного обсягу, до 61276,6 тис. грн, або 8,17%. Інші функції управління також мали тенденцію до зростання на 14274,3 тис. грн – з 1279,4 тис. грн до 15553,7 тис. грн. У видатках на виконання загальнодержавних функцій відбулося суттєве зниження міжбюджетних трансфертів, які в основному спричинили різке зниження даних видатків – з 10138150,5 тис. грн, або 99,54%, до 673291,0 тис. грн, або 89,76%, тобто скорочення становило 9464860 тис. грн.

В обласному бюджеті Львівської області найбільшу частку займали видатки на транспорт, які становили у 2018 р. 78,22%, або 1228528,9 тис. грн, у 2022 р. зменшилися на 741754,9 тис. грн і становили 69,43%, або 486774,0 тис. грн; на промисловість і будівництво скоротилися на 25699 тис. грн – з 91003,6 тис. грн, або 5,79%, до 65037,6 тис. грн, або 9,28%; на сільське, лісове, рибне господарство зросли у 2 рази – на 6061,9 тис. грн з 6676,1 тис. грн, або 0,43%, до 12378,0 тис. грн, або 0,82%; на зв'язок, телекомунікації та інформатику мали негативну тенденцію до скорочення – з 9219,4 тис. грн у 2018 р. до 7816,0 тис. грн у 2022 р. і спостерігалася їх відсутність впродовж 2019–2021 рр.; на фінансування інших галузей економіки видатки зросли на 11284,2 тис. грн і досягли у 2022 р. 62642,6 тис. грн, або 8,93%; на іншу економічну діяльність скоротилися на 117751,7 тис. грн – з 183859,5 тис. грн, або 11,71%, до 66107,8 тис. грн, або 9,43% їх сукупного обсягу.

У структурі видатків обласного бюджету Львівської області важливе місце та значну частку займали видатки на охорону здоров'я, утримання поліклінік, швидку невідкладну допомогу, санаторно-курортні та лікарняні заклади, проведення протиепідемічних і санаторно-профілактичних заходів тощо.

Якщо у 2018 р. видатки на поліклініки й амбулаторії, швидку та невідкладну допомогу становили 16,2% від сукупного обсягу видатків на охорону здоров'я, або 372307,5 тис. грн, то починаючи

з 2020–2022 рр. у видатковій частині обласного бюджету спостерігалася стрімке зниження даних видатків – на 12,3%, або на 339144,1 тис. грн, що становило на кінець 2022 р. лише 33163,4 тис. грн. Зниження даного показника в 11,3 разу є негативною тенденцією та загрозою в умовах пандемії та війни, коли невідкладна медична допомога має значне значення для збереження здоров'я різних верств населення.

Одночасно спостерігалася скорочення видатків на фінансування лікарень і санаторно-курортних закладів, які скоротилися на 1095220,1 тис. грн, або на 21,7% – з 1447113,3 тис. грн, або 62,98%, до 351893,2 тис. грн, або 41,26%, тобто у 4,1 разу. Видатки на санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи передбачалися лише у 2018 р. у розмірі 985,7 тис. грн, а в подальшому їх фінансування не проводилося. Варто зазначити, що у структурі видатків на охорону здоров'я значну частку займала інша діяльність, яка становила у 2018 р. 20,78%, або 477389,3 тис. грн, у 2022 р. досягла 54,8%, або 467794,2 тис. грн, і скоротилася в абсолютному вимірі на 9595,1 тис. грн, тобто зростання такої діяльності на 34,0 п. п. і досягнення нею понад 55% видатків на охорону здоров'я є нетранспарентним і таким, що потребує більш відкритого розкриття та є загрозою фінансовій безпеці регіону.

Позитивною тенденцією у видатковій частині обласного бюджету Львівської області вважаємо зростання видатків на освіту, які збільшилися на 1066881,6 тис. грн. Видатки обласного бюджету на загальну середню освіту зросли на 223604,3 тис. грн – з 334579,4 тис. грн, або 24,78%, у 2018 р. до 558183,7 тис. грн, або 23,09%, у 2022 р., тобто в 1,67 разу. Видатки на професійну (професійно-технічну освіту) зросли більшою мірою – на 402348 тис. грн, або на 2,7% – з 426701,1 тис. грн, або 31,6%, у 2018 р. до 829049,1 тис. грн, або 34,3%, у 2022 р., тобто у 1,9 разу. Фінансування фахової передвищої та вищої освіти зросло на 246371,1 тис. грн – з 382360,8 тис. грн, або 28,32%, до 628731,9 тис. грн, або 26,01%. Незначну питому вагу займали видатки на післядипломну освіту, які зросли на 14369,9 тис. грн і досягли у 2022 р. 40918,0 тис. грн. Фінансування видатків на позашкільну освіту збільшилося на 9694,8 тис. грн – з 22136,9 тис. грн у 2018 р. до 31831,7 тис. грн у 2022 р. Видатки на інші заклади та заходи у сфері освіти залишалися значними та збільшилися на 170493,7 тис. грн – з 157858,8 тис. грн, або 11,69%, у 2018 р. до 328352,5 тис. грн, або 13,58%, у 2022 р.

В умовах війни особливого значення набувають видатки обласного бюджету на соціальний захист різних верств населення: пенсіонерів, молоді

та дітей, тимчасово переміщених категорій населення, військових та інших. Тому позитивною тенденцією 2018–2022 рр. стало нарощення видатків на соціальний захист, яке в абсолютній сумі становило 213204,3 тис. грн.

Спостерігалось і зростання видатків обласного бюджету Львівської області на соціальний захист на випадок непрацевдатності в розмірі 6815,8 тис. грн – з 39360,9 тис. грн, або 12,64%, до 46176,7 тис. грн, або 8,80%. Соціальний захист пенсіонерів займав найбільшу частку у видатках, яка коливалася із 42,88%, або 133573,4 тис. грн, у 2018 р. до 65,05%, або 330808,0 тис. грн, у 2022 р., тобто зростання становило 197234,6 тис. грн, або 22,17 п. п. Соціальний захист ветеранів війни та праці за аналізований період скоротився на 594,2 тис. грн – з 798,5 тис. грн, або 0,26%, до 204,3 тис. грн, або 0,004%, тобто у 3,9 разу, що в умовах війни викликає загрозу соціальній безпеці регіону. Соціальний захист інших категорій населення зріс на 11309,5 тис. грн – з 5281,4 тис. грн, або 1,7%, до 16590,9 тис. грн, або 3,16%. Інша діяльність у сфері соціального захисту займала значну питому вагу, яка збільшилася на 30178,1 тис. грн – з 67251,5 тис. грн, або 21,59%, до 97429,6 тис. грн, або 18,57%. Тобто, незважаючи на збільшення видатків на соціальний захист з обласного бюджету Львівської області, окремі категорії населення потребують більш вагомої матеріальної підтримки в постковідний і військовий періоди.

ВИСНОВКИ

Запропоновано розглядати фінансову безпеку регіону як стан, який відображає фінансову спроможність території забезпечувати потенціал розвитку шляхом збалансованості фінансових ресурсів з урахуванням екзистенційних ризиків, загроз і небезпек.

Розвинуто підхід до оцінювання бюджетної безпеки регіону на прикладі Львівської області. Проведені розрахунки підтвердили, що дохідна частина формувалася за рахунок податкових, неподаткових доходів, доходів від операцій з капіталом та офіційних трансфертів, які склалися з дотацій і субвенцій. У структурі податкових надходжень найбільшу частку займали податки на доходи, на прибуток і рентна плата та плата за використання води, надр, інших природних ресурсів. Неподаткові надходження формувалися за рахунок власних надходжень бюджетних установ і доходів від власності, адміністрування зборів і платежів, доходів від некомерційної господарської діяльності. Трансферти у вигляді дотацій та субвенцій надходили від органів державного управління в місцевий бюджет, серед яких переважали субвенції за цільовими напрямками використання та спрямовувалися

на підтримку потреб функціонування держави в умовах воєнного стану, закладів та заходів охорони здоров'я, освітніх потреб, ремонту доріг тощо.

Зазначено, що самостійність бюджетів можлива лише за наявності достатніх власних дохідних джерел. З позицій дотримання фінансової безпеки регіону та з урахуванням міжнародного досвіду частка власних доходів у бюджетах органів самоврядування повинна становити не менше 40%.

Аналіз структури видатків за функціональною класифікацією засвідчив, що за 2018–2022 рр. більшість видатків обласного бюджету Львівської області спрямовувалися саме на соціально-культурну сферу (освіту, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення).

Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку комплексної методики оцінювання фінансової безпеки регіону в розрізі визначених складових і розрахунок інтегрального індикатора її рівня. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Возняк Г. В. Підприємницькі активи територіальних громад в умовах війни: нові виклики та проблеми управління. *Фінанси України*. 2022. № 3. С. 38–52.
DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.03.038>
2. Raczkowski K. Bezpieczeństwo finansowe/ In book: *Ekonomika bezpieczeństwa państwa w zarysie* / J. Płaczek (ed.). Warszawa : Difin, 2014. S. 299–324.
3. Бондаревська О. М. Економічна безпека регіонів у системі економічної безпеки держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2017. Вип. 24. Ч. 2. С. 54–57. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/24-2-2017/14.pdf>
4. Рибак Г., Федотова Ю. Економічна безпека регіонів України в процесі децентралізації. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2023. Vol. 2. No. 1. P. 56–64.
DOI: [10.46299/isjmef.20230201.06](https://doi.org/10.46299/isjmef.20230201.06)
5. Ляхович О. О., Піддубна Л. В. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки регіону. *Вісник НУВГП. Серія «Економічні науки»*. 2022. Вип. 4. С. 80–89.
DOI: <https://doi.org/10.31713/ve420228>
6. Cherpurnyi O., Deriuba A. Integral Approach to Regional Financial Security Evaluation. *Економіка і регіон*. 2019. № 4. С. 28–34.
DOI: [https://doi.org/10.26906/eip.2019.4\(75\).1812](https://doi.org/10.26906/eip.2019.4(75).1812)
7. Ситник Н. С., Петришин Х. Р. Сутність та структура фінансової безпеки регіону, моніторинг її рівня у Західному регіоні України. *Молодий вчений*. 2022. № 10. С. 78–83.
DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-10-110-16>

8. Кириленко О. До питання про сутність і структурування фінансової безпеки територіальних громад. *Дев'ять Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія*: збірник наукових праць (м. Тернопіль, 17 листопада 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 95. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49417/1.pdf>
9. Возняк Г. В., Сташишин А. В., Коваль В. Особливості формування фінансів територіальних громад в проекції забезпечення їх самодостатності: досвід Львівської області. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-34>
10. Державний вебпортал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua>

REFERENCES

- Bondarevska, O. M. "Ekonomichna bezpeka rehioniv u systemi ekonomichnoi bezpeky derzhavy" [Regional Economic Security in the System of Economic Security]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya «Ekonomika i menedzhment»*, iss. 24, part 2 (2017): 54-57. <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/24-2-2017/14.pdf>
- Chepurnyi, O., and Deriuba, A. "Integral Approach to Regional Financial Security Evaluation". *Ekonomika i rehion*, no. 4 (2019): 28-34. DOI: [https://doi.org/10.26906/eip.2019.4\(75\).1812](https://doi.org/10.26906/eip.2019.4(75).1812)
- Derzhavnyi vebportal biudzhetu dlia hromadian. <https://openbudget.gov.ua>
- Kyrylenko, O. "Do pytannia pro sutnist i strukturuvannia finansovoi bezpeky terytorialnykh hromad" [To the Question of the Essence and Structuring of Financial Security of Territorial Communities]. *Deviati Vseukrainski naukovy chytannia pamiati S. I. Yuriia*. 2023. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/49417/1.pdf>
- Liakhovych, O. O., and Piddubna, L. V. "Teoretychni zasady zabezpechennia finansovoi bezpeky rehionu" [Theoretical Principles of Ensuring Financial Security

- of the Region]. *Visnyk NUVHP. Seriya «Ekonomichni nauky»*, no. 4 (2022): 80-89. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve420228>
- Raczkowski, K. "Bezpieczenstwo finansowe". In *Ekonomika bezpieczenstwa panstwa w zarysie*, 299-324. Warszawa: Difin, 2014.
- Rybak, H., and Fedotova, Yu. "Ekonomichna bezpeka rehioniv Ukrainy v protsesi detsentralizatsii" [Economic Security of the Regions of Ukraine in the Process of Decentralization]. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, vol. 2, no. 1 (2023): 56-64. DOI: [10.46299/j.isjmef.20230201.06](https://doi.org/10.46299/j.isjmef.20230201.06)
- Sytnyk, N. S., and Petryshyn, Kh. R. "Sutnist ta struktura finansovoi bezpeky rehionu, monitorynh yii rivnia u Zakhidnomu rehioni Ukrainy" [The Essence and Structure of the Financial Security of the Region, Monitoring Its Level in the Western Region of Ukraine]. *Molodyi vchenyi*, no. 10 (2022): 78-83. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-10-110-16>
- Vozniak, H. V. "Pidpriemnytski aktyvy terytorialnykh hromad v umovakh viiny: novi vyklyky ta problemy upravlinnia" [Business Assets of Territorial Communities in Conditions of War: New Challenges and Management Problems]. *Finansy Ukrainy*, no. 3 (2022): 38-52. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.03.038>
- Vozniak, H. V., Stasyshyn, A. V., and Koval, V. "Osoblyvosti formuvannia finansiv terytorialnykh hromad v proektsii zabezpechennia yikh samodostatnosti: dosvid Lvivskoi oblasti" [Features of Forming the Finances of Territorial Communities in the Projection of Ensuring their Self-Sufficiency: The Experience of Lviv Region]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 45 (2022). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-34>

Науковий керівник – Копилюк О. І., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу Львівського торговельно-економічного університету